

не містить у собі еквівалентних виразів, а в тому, що вони не мають відповідних метафор, пов'язаних із ідентичним чи схожим концептуальним доменом або областю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English-Russian = Translation techniques. English-Russian [обл. загл.] / Тамара Анатольевна Казакова. – СПб.: СОЮЗ, 2000. – 319 с. – (Сер. “Изучаем иностранные языки”). – СПб.: Союз, 2002. – 320 с.
2. Радчук В.Д. Перевод как отражение и эстетическая задача // Теория и практика перевода: Республиканск. межведомст. науч. сб-к. – Вып. 13. – К.: Вища школа, 1986. – С. 40-50.
3. Снитко Е.С. Внутренняя форма номинативных единиц / Снитко Е.С. – Львов: Свит, 1990. – 188 с.
4. Lakoff G, Moral Politics / George Lakoff. - Chicago: University of Chicago Press, 2001. - 215p.
5. Newmark P. About Translation / Peter Newmark. – Clevedon (England): Philadelphia Multilingual Matters, 1991. – 184 p.
6. Newmark P. Approaches to Translation / Peter Newmark. – Oxford: Pergamon Press, 1981. – 200 p.
7. Nida E.A. The Theory and Practice of Translation / E.A. Nida, C.R. Taber. - Leiden: E.J. Brill, 1969. - 197 p.

Григорчук Л.

Науковий керівник – доц. Притолок С. А.

МІФОЛОГІЧНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ КРІСТИ ВОЛЬФ

Однією з найважливіших тенденцій літературного процесу ХХ століття є використання міфів та міфологічних мотивів у художній творчості. Вивченням особливостей функціонування відомих сюжетів і образів античної міфології в літературі займалось багато науковців, але ця проблема досі залишається актуальною. Суспільство постійно розвивається й удосконалюється, використовуючи при цьому знання і досвід попередніх поколінь. Тому важливо дослідити явище існування міфологічного сюжетно-образного матеріалу в літературі та окреслити окремі аспекти його інтерпретації і трансформації.

Дослідженням міфології в різні часи займалися зарубіжні та вітчизняні науковці: С. Аверинцев, В. Антофійчук, Р. Арон, Р. Барт, В. Богораз, І. Бойченко, А. Веселовський, Дж. Віко, О. Волков, М. Гаспаров, Г. Драненко, О. Забужко, М. Зубрицька, А. Золотарьов, Е. Кассіер, Ф. Кессіді, О. Козлов, О. Косенко, К. Леві-Стросс, О. Лосєв, Ю. Лотман, Т. Мейзерська, Є. Мелетинський, А. Нямцу, Н. Осипова, А. Панченко, Я. Поліщук, О. Потебня, І. Смирнов, Б. Успенський, О. Фрейденберг, Г. Церна, Б. Шаревська, М. Шевчук, Ф. Шеллінг, Л. Штернберг, Н. Якубовська та багато інших.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасного літературознавства до потрактування міфу і трансформації традиційних міфологічних сюжетів та образів письменниками ХХ століття.

Мета статті – охарактеризувати особливості трансформації міфологічного сюжетно-образного матеріалу в творах Крісти Вольф.

Літературі ХХ століття притаманний неабиякий інтерес до міфів Стародавньої Греції, в тому числі до міфів Троянського циклу. До популярного сюжету про Троянську війну звернулася й відома письменниця НДР Кріста Вольф. Письменники, поети і драматурги різних часів зверталися до образу Кассандри у своїх творах (трагедія «Кассандра» Г. Ейленберга, трагедія «Кассандра» Лесі Українки, трагедія «Кассандра» П. Ернста, балада «Кассандра» Ф. Шиллера, поема «Кассандра» В. К. Кюхельбекера, повість «Кассандра» Г. Е. Носсака, роман «Головня» М. З. Бредлі, роман «Повернення з-під Трої» Л. Кларка, трилогія «Троя» Д. Геммеля). А Нямцу та П. Рихло стверджують, що однією з найцікавіших спроб трансформації цього міфу є твір Крісти Вольф «Кассандра», «де ставляться актуальні проблеми сучасності, наштовкуючи читача на серйозні роздуми про негативні аспекти науково-технічної революції, про долю людської цивілізації, загрозу термоядерної війни, про соціальні та моральні альтернативи, що постають перед людством. Своєю «Кассандрою» Кріста Вольф переконливо доводить ефективність використання духовної спадщини минулих віків з метою відображення гострих конфліктів сучасності...» [6, С. 144]. Міф про страждання невизнаної пророчиці Кріста Вольф переосмислює, роздумуючи про минуле та майбутнє німецького народу, її повість стає своєрідною пересторогою.

Твір побудований у формі монологу (розповідь від першої особи дає можливість згадувати і одночасно пояснювати пригадане) і являє собою сповідь головної героїні – страждаючої, сильної та люблячої жриці Кассандри. В давньогрецькій міфології Кассандра – дочка останнього троянського царя Пріама, що отримала від закоханого в неї бога Аполлона пророчий дар. Проте, не відповівши йому взаємністю, вона прирекла себе на кару: її віщуванням ніхто не вірив, її вважали за божевільну і висміювали. Але всі її трагічні пророцтва про загибель Трої справдилися [4].

Основу повісті Крісти Вольф становить не стільки оповідання про події в Трої періоду війни з греками, скільки розкриття душевних переживань та роздумів головної героїні, які відображають водночас і позицію авторки. Вона стверджувала: «Моя мета при створенні образу Кассандри: повернути його з міфу в соціальні та історичні координати (як я їх собі мислю)» [2, С. 234]. Кассандра пророкує загибель двох народів в безглузді

війні. К. Вольф акцентує увагу на тому, що винуватці падіння Трої – самі троянці. На думку авторки, і троянці, і греки знали, що воюють «за привида» (адже Олену так і не привезли в Трою), але всіх влаштувала видимість приводу. Байдужість, загальне відчуження, егоцентризм – в цьому вбачає причину загибелі Трої Кріста Вольф. Головна думка, яку намагається донести авторка, – це цінність життя і відповідальність кожного за свої вчинки і їх вплив на історію.

Образ міфологічної пророчиці відрізняється від Кассандри в повісті Крісти Вольф. В міфі вона є лише жертвою обставин, жертвою дару передбачення, яка страждає й упокорюється. У творі К. Вольф міф про Кассандру отримує інше трактування. Доля героїні трагічна, адже вона зустрічається з цілковитим нерозумінням, а її життя перетворюється в боротьбу за самоствердження. Письменниця вдається до деміфологізації подій і образів: у повісті відсутні боги, Олімп, усі події письменниця намагається пояснити реальним, а не чудесним чином. Навіть пророцтва Кассандри мають у творі Крісти Вольф значно міцнішу основу, ніж просто дар – розум, проникливість, уважність, вміння аналізувати. К. Вольф унаочнює процес самовиховання обдарованої особистості, наділеної розумом, інтуїцією: Кассандра не отримує божественний дар провидіння (як трактує це стародавній міф), а проходить важкий шлях пізнання світу і самої себе. Вона бачить майбутнє, бо розуміє теперішнє і не боїться відверто говорити про це.

Характеризуючи свою героїню, К. Вольф використовує образи-дзеркала. Кассандра ніби пізнає себе через пізнання оточуючих. Майже кожен персонаж наділений якоюсь властивістю Кассандри, і її ставлення до героя є передусім ставленням до себе: так Анхіс – втілення внутрішньої досконалості і спокою, Гекуба – поваги оточуючих, Еней – самотності і любові, Клітемнестра – бажання особистого щастя, Поліксена – жага зовнішньої досконалості. Пізнаючи і створюючи себе, троянка йшла до своєї мети, хотіла панувати над людьми, але неминуче залишалася одна. Втіленням її самотності є любов до Енея. Син Анхіса, як і сам старець, займав другорядне місце у подіях Троянського циклу міфів. Однак в повісті Анхіс і Еней – найближчі Кассандрі люди [1].

Війна з греками для Кассандри – це перш за все зіткнення з Ахіллом і Агамемноном. Як жінка вона виступає проти раціоналізму чоловіків, які легітимізують війну. На думку А. Нямцу та П. Рихла, «для Кассандри Крісти Вольф війна – це світ чоловіків, тому майбутнє повинно належати жінкам... Головне для Кассандри – принципове засудження війни взагалі і протиставлення їй мирної жіночої общини в печерах за міською стіною» [6, С. 150]. Ахілл, символ найвищої міри хоробрості і втілення героїчної доблесті в міфології Стародавньої Греції, перетворюється в повісті Крісти Вольф в образ неконтрольованої агресії, чий гнів не має ні пояснення, ні виправдання. Один з найгероїчніших образів міфології стає в інтерпретації письменниці найбільш відштовхувачим. Образ героя набуває натуралістичні, відразливі риси, чого не могло бути в міфі. Авторка змінює сюжет міфу, позбавляючи давньогрецького героя славної смерті воїна: Ахілл гине від стріли Паріса, однак помирає не в бою у славетній битві, а спокушений Поліксенією в нападі похоті. Іншим є ставлення Кассандри до Агамемнона – вождя греків, які згубили її народ. Передбачаючи трагічну загибель царя і свою власну долю, Кассандра навіть не бачить в ньому ворога, а відчуває до нього принизливу для героя жалість: «Жалюгідний боягуз ... Якщо Клітемнестра така, якою я її уявляю, вона не стане ділити трон з цим нікчемою...» [1, С. 360]. Найстрашнішим відкриттям для неї стало, що бажають війни не тільки Ахілл та Агамемнон, але й шанований нею і народом цар Пріам. Кріста Вольф вводить у твір вигаданого, неміфологічного персонажа Евмела – троянського генія війни. В образі Евмела простежується проекція на історію Німеччини ХХ століття (загони Евмела нагадують сумнозвісні коричневі загони) [1]. На думку письменниці, падіння Трої пояснюється тим, що троянці, засліплені жагою боротьби, забули голос розуму. Світлана Маценка стверджує: «Важливо, що Кассандра – носій і рупор істини, однак, її пророцтвам люди не мусять вірити. Це – закон: людство не здатне щось змінити і передусім не здатне змінити себе» [5, С. 116]. На жаль, войовнича пристрасть перемагає розум, голосом якого і була Кассандра.

Літературні критики вважають філософську повість «Кассандра» головним твором К. Вольф. У цій книзі Кріста Вольф досліджувала, за її власним визнанням, проблему логіки влади. Пізніше виходить роман «Медея. Голоси», в основі якого також лежить міфологічний сюжет. У мистецтві Медею зазвичай змальовують як жорстоку вбивцю брата і власних дітей. Проте Кріста Вольф намагається врятувати її від «клейма» образу дикої пристрасті, пояснити мотиви її рушійних вчинків та зобразити її жертвою заздрощів, вигадок та обмов. С. Маценка зауважує: «Сучасне трактування міфу перетворило вбивцю на героїню, хоча і героїню, яка вагається, сумнівається, іронізує і не бачить пристанку для себе у цьому світі. Для К. Вольф є важливо знайти давні свідчення, які б зняли з Медеї важкі звинувачення, авторка намагається з погляду сучасної свідомості проникнути в таємниці образу та його долі через психологічну, соціальну сфери» [5, С. 125].

Міф про Медею пов'язаний з міфом про Аргонавтів. У ньому розповідається про те, як Аргонавти на чолі з Ясоном прибувають в Колхиду в пошуках Золотого Руна. Чарівниця Медея, пристрасно закохана в Ясона, через його обіцянки одружитися допомогла грецькому герою пройти всі випробування царя Еета. Заради Ясона Медея неодноразово скоювала злочини. Коли ж Ясон захотів одружитися з донькою коринфського царя Креонта, Медея отруїла її одяг. Після цього, убивши своїх дітей, вона полетіла на колісниці бога Геліуса [4]. К.

Вольф у своєму романі використовує інший варіант міфу: Медея залишила дітей біля вітаря богині Гери, а коринфяни, бажаючи помститися за смерть царівни, вбили їх.

Згідно з міфами Медея («та, що знає добру пораду») – давній, дуже складний та неоднозначний образ. «Атрибутами царівни є колісниця, запряжена зміями. Її символи мають подвійне значення: зміїна отрута може вбивати і лікувати, її мідний казан є і чарівним казаном достатку (земля, життєва сила), і казаном омолодження та смерті. Вона дає життя та приносить смерть, є богинею руйнації та творення» [5, С. 125]. Вона має неабиякі знання та мудрість, здатність оживляти мертвих та дар лікування. Медея подвійно горда (у зв'язку з божественним походженням та непересічним інтелектом), але стає жертвою обману, приниження та владних інтриг. Як зауважує С. Маценка «для К. Вольф Медея є ланкою, що пов'язує окремі світи. Жриця, цілителька, закохана та ревнива жінка, яка є проклята та сама проклинає, але все ж – велична, свавільна і незвичайна людина поміж часами та просторами, між варварською Колхідію і царським, ззовні цивілізованим Коринфом» [5, С. 126].

Образ Медеї у романі є результатом авторського міфологізування Крісти Вольф. На відміну від античної Медеї, яка є носієм лютих, пристрасних, егоїстичних рис, ревнивою жінкою, готовою навіть на вбивство власних дітей, К. Вольф створює більш м'який образ Медеї, яка теж має потужне джерело внутрішньої енергії, але не руйнівного характеру, а навпаки спрямоване на запобігання духовного і морального занепаду Коринфа. Крім того, беручи за основу міфологічний сюжет, письменниця частково деміфологізує його: подібно до повісті «Кассандра» Кріста Вольф і в цьому творі пояснює на перший погляд чудесні події цілком логічним шляхом. Так, дар Медеї до лікування пояснюється не умінням чаклувати, а знанням цілющих трав, правил гігієни і здорового способу життя.

Медея Крісти Вольф біжить з рідної Колхіді, намагаючись вирватися з полону жорстокої ідеологічної системи, що приносить в жертву політичним інтересам людські життя. У цьому суспільстві криваві язичницькі жертвоприношення биків богам призводять до людських жертв: батько Медеї, цар Еет, прагнучи утримати владу, віддає на роздирання натовпу фанатиків єдиного можливого політичного суперника – свого сина Апсірта. Згодом виявляється, що боротьба за владу в Коринті ведеться настільки ж жорстокими методами, як і в Колхіді. Цар Креонт хоче передати владу не напівбожевільній дочці, а царевичу Ясону, який втратив права на батьківський престол і мріє багатство та могутність. Кріста Вольф акцентує, що прагнення Ясона до влади є головною характерною рисою цього персонажа. Він боїться Медеї, адже через свободу думки і поведінки, якою її наділила Кріста Вольф, вона є загрозою для його репутації. Шалена жага до влади і готовність жертвувати задля цього навіть життям інших людей – проблема, на якій зосереджує увагу авторка [1].

У трактуванні німецької письменниці Медея є жінкою, що постраждала від наклепу, її назвали чаклункою і дітовбивцею. Окрім цього, в умовах соціального життя в романі Вольф Медея втрачає право на громадянство і вимушена шукати притулок у печері. Нещастя і розчарування, що переслідують героїню в романі Крісти Вольф нескінченні. Так, письменниця намагається розвінчати міф про прекрасне життя в чужій країні. Проблема взаєморозуміння не тільки між окремими людьми, а й між цілими народами, порушена Крістою Вольф у романі «Медея. Голоси», сьогодні дуже актуальна. Образ Медеї має, за твердженням С. Маценки, важливі художні функції: «У світі розпаду цінностей, у світі чоловічої раціональності та практичності, у світі, де процес дегуманізації набуває небувалих розмахів, вона ініціює духовне та моральне оголення, вона провокує до щирості та «розкриття карт» у заплутаній політичній грі, що зветься власництвом, владолюбством, насолодою панування над іншими» [5, С. 134]. Роман Крісти Вольф «Медея» покликаний змусити людство задуматися про безпеку міжнаціональних конфліктів і викликати бажання уникнути їх.

Отже, міфологічні образи, мотиви, сюжети, трансформуючись під впливом індивідуальності письменника та особливостей літературної епохи, покликані привернути увагу людства до «вічних» проблем. Таким чином, сучасні письменники намагаються провести розрахунок з минулим, зорієнтуватися в сьогоденні та окреслити контури майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольф К. Избранное: сборник. – М.: Радуга, 1988. – 559 с.
2. Вольф К. От первого лица. Художественная публицистика. – М.: Прогресс, 1990. – 416 с.
3. Клопова Т. А., Иванова И. В. Интерпретация Троянского цикла мифов в повести К. Вольф «Кассандра» // Традиции и новаторство в литературах стран Западной Европы и Америки XIX–XX вв.: межвуз. сб. – 1989. – С. 45–55.
4. Кун М. А. Легенди і міфи Стародавньої Греції. – К., 2006. – 380 с.
5. Маценка С. Хронотопи свідомості. Про творчість Крісти Вольф. – Львів: ПАІС, 2007, – 236 с.
6. Нямцу А., Рихло П. Коли не ймуть словам пророчим віри... («Кассандра» К. Вольф – ще одне повернення до вічної теми) / А. Нямцу, П. Рихло // Всесвіт. – 1985. – №10. – С. 144–150.